РЕФЕРАТИВНО-НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

ISSN 2521-1463

СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА.

Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці

ОНЛАЙН-ЖУРНАЛ ЗАСНОВАНО У 2016 РОЦІ

НОМЕР ЖУРНАЛУ

№ 3 (16)

Травень – червень 2016 р.

DOI 10.53672/ej.3.2016

expertize-journal.org.ua

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Назаров О. А.
Євдокимова Н. О.
Кириченко О. А.
Калинка Г. І.
Цільмак О. М.
Мотлях О. І.

Барко В. І.
Лефтеров В. О.
Коренюк П. І.
Алікіна Н. В.
Попова Г. В.
Вітомський Ю. Л.

Землянська О. В.

Чернякова О. В.
Большаков С. І.
Тунтула О. С.
Ткач Ю. Д.
Єгорова Т. М.
Лисенко А. Б.

Шаповалов В. О.
Савкіна Т. В.
Савостін О. П.
Безушко С. В.
Вербина Ю. В.
Хлонь О. М.

Інститут психологічної експертизи і поліграфа Kyiv

ВИДАЄТЬСЯ ЗА СПРИЯННЯ

Київського міжнародного судово-експертного інституту психологічної експертизи і досліджень на поліграфі

ROR 02xc7et08

Номер на сайті

ISSN 2521-1463

9 772521 146000

ЗАСНОВНИК І ВИДАВЕЦЬ
Назаров Олег Анатолійович
канд. психол. наук, доцент, ветеран війни — учасник бойових дій з 2015 року, суб'єкт ветеранського підприємництва, судовий експерт

ВИДАВНИК НАЗАРОВ О. А.

DOI: 10.53672/ej.3.2016

Судово-психологічна експертиза

Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці

Реферативно-науковий online журнал

Електронне видання

Виходить один раз на два місяці

Засновано у травні 2016 року

2016, № 3 (16)

травень – червень 2016 р.

Київ

expertize-journal.org.ua

DOI: 10.53672/ej.3.2016[1]
УДК 159:34(05)+159:371(05)+347.948
ББК 67.5:88.4
С89

ISSN 2521-1463 (Online)
EAN-13 9772521146000

Ідентифікатор медіа R40-05509 (рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення від 26.09.2024 № 2785)

Засновник і видавець: кандидат психологічних наук, доцент, ветеран війни — учасник бойових дій, суб'єкт ветеранського підприємництва Назаров Олег Анатолійович[3]

Видається за сприяння ТОВ «Київський міжнародний судово-експертний інститут психологічної експертизи і досліджень на поліграфі», ROR 02xc7et08[2]

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції серія ДК № 8355 від 09.06.2025

С89 **Судово-психологічна експертиза.** Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці : реферат.-наук. online журн. — 2016. — № 3 (16) (травень – червень 2016). — 56 с. — URL: expertize-journal.org.ua.

Журнал присвячений теорії і практиці судово-психологічної експертизи, застосуванню поліграфа та інших спеціальних знань у юридичній діяльності. Номер містить оригінальні статті й реферати праць з юридичної психології, судової експертизи та суміжних галузей, а також новини журналу.

Для судових експертів, психологів, поліграфологів, правників, науковців і здобувачів освіти.

УДК 159:34(05)+159:371(05)+347.948

Редакційна колегія не завжди поділяє позицію авторів. Рукописи можуть рецензуватися і не повертаються. За точність викладеного матеріалу та достовірність інформації, що міститься в опублікованих матеріалах, відповідальність несуть автори. Зміни тексту та скорочення, що не впливають на зміст матеріалів, а також їх перейменування вносяться редакцією без узгодження з автором. Комерційне використання матеріалу заборонено. Авторські права належать їх авторам. Видання практикує політику негайного відкритого доступу до опублікованого змісту.

Електронна сторінка номера — див. «Посилання»[1]

Журнал включено до: Google Scholar, ISSN Portal, Crossref, Реєстр наукових видань України, Polska Bibliografia Naukowa (PBN), Реєстр суб'єктів у сфері медіа.

Випуск сформовано в електронному архіві журналу з матеріалів, оприлюднених на сайті видання; дати першого оприлюднення зазначено біля кожного матеріалу.

© Автори матеріалів, 2016
© Видавник Назаров О. А., оформлення PDF-версії, 2016

Редакційна колегія

Головний редактор — видавець (засновник видання)

Назаров О. А. — канд. психол. наук, доцент, ветеран війни — учасник бойових дій, суб'єкт ветеранського підприємництва, атестований судовий експерт за спеціальністю 14.1 «Психологічні дослідження» (стаж експертної діяльності з 2000 р.), поліграфолог, правознавець

Заступники головного редактора

Євдокимова Н. О. — д-р психол. наук, професор; ПВНЗ «Міжнародний класичний університет ім. Пилипа Орлика», ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (психологічні науки)

Кириченко О. А. — д-р юрид. наук, професор; ПВНЗ «Міжнародний класичний університет ім. Пилипа Орлика» (юридичні науки)

Відповідальний секретар

Калинка Г. І. — ПВНЗ «Міжнародний класичний університет ім. Пилипа Орлика», здобувач ступеня доктора філософії (юридична психологія)

Члени редакційної колегії

Цільмак О. М. — д-р юрид. наук, канд. психол. наук, професор; Одеський державний університет внутрішніх справ

Мотлях О. І. — д-р юрид. наук, професор, заслужений юрист України; Національна академія внутрішніх справ

Барко В. І. — д-р психол. наук, професор; Державний науково-дослідний інститут МВС України

Лефтеров В. О. — д-р психол. наук, професор; Національний університет «Одеська юридична академія»

Коренюк П. І. — д-р екон. наук, професор, академік Академії економічних наук України; Дніпровський державний технічний університет

Алікіна Н. В. — канд. психол. наук, старший науковий співробітник, експерт вищого кваліфікаційного класу

Попова Г. В. — канд. психол. наук, доцент; НТУ «Харківський політехнічний інститут»

Вітомський Ю. Л. — канд. психол. наук, доцент; Київський університет інтелектуальної власності та права НУ «ОЮА»

Землянська О. В. — д-р психол. наук, професор; професор кафедри соціології та психології факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, полковник міліції у відставці

Чернякова О. В. — канд. психол. наук, доцент; Київський університет інтелектуальної власності та права НУ «ОЮА»

Хлонь О. М. — канд. психол. наук, доцент; Київський університет інтелектуальної власності та права НУ «ОЮА»

Большаков С. І. — канд. військ. наук, доцент; ТОВ «Науково-дослідний інститут судової експертизи та оцінки», атестований судовий експерт

Тунтула О. С. — канд. юрид. наук, доцент; Чорноморський національний університет ім. Петра Могили

Ткач Ю. Д. — канд. юрид. наук; Одеський державний університет внутрішніх справ

Безушко С. В. — канд. пед. наук, доцент; ПВНЗ «Міжнародний класичний університет ім. Пилипа Орлика»

Вербина Ю. В. — канд. психол. наук, доцент; ПВНЗ «Міжнародний класичний університет ім. Пилипа Орлика»

Єгорова Т. М. — старший науковий співробітник; Харківський НДІ судових експертиз ім. М. С. Бокаріуса (Полтавське відділення), атестований судовий експерт

Савкіна Т. В. — старший науковий співробітник; Харківський НДІ судових експертиз ім. М. С. Бокаріуса, атестований судовий експерт

Савостін О. П. — старший судовий експерт; Одеський НДІ судових експертиз, атестований судовий експерт

Лисенко А. Б. — експерт-поліграфолог; Міжнародна асоціація професіоналів у поліграфології (AIPP)

Шаповалов В. О. — експерт-поліграфолог, атестований судовий експерт; ГО «Колегія поліграфологів України»

Зміст

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ 4

ПЕРЕДМОВА 8

РОЗДІЛ 1. НАУКОВІ ПУБЛІКАЦІЇ (СТАТТІ, РЕФЕРАТИ СТАТЕЙ) 10

1.1. Теорія та історія застосування спеціальних знань *10*

Орлеан А. М. Судово-психологічна експертиза уразливого стану: проблеми теорії та практики 10

1.2. Судово-психологічна експертиза: методичні підходи до вирішення завдань *13*

Лінник С. В. Особливості проведення судово-психологічної експертизи неповнолітніх потерпілих 13

1.3. Проблемні аспекти застосування поліграфа *15*

Дурас С. Психофізіологічне тестування персоналу на поліграфі (детектори брехні) як ефективний засіб зниження кадрових ризиків (на прикладі використання поліграфа в ПАТ КБ «ПриватБанк», Україна) 15

1.4. Правове та науково-прикладне забезпечення професійної діяльності *18*

Семенков Є. О. Актуальні проблеми відводу експерта у кримінальній справі та шляхи їх вирішення. 18

1.5. Точка зору фахівця *21*

Ілейко В. Р., Каніщев А. В. Спірні питання законодавчого і нормативного регулювання комплексної судової психолого-психіатричної експертизи в Україні 21

Луцький А. І. Застосування психологічних знань на досудовій стадії кримінального процесу 24

1.6. Юридична практика *27*

Озерський І. В. Судово-психологічна експертиза та інші обставини застосування спеціальних психологічних знань у світлі нового Кримінального процесуального кодексу України 27

1.7. Сторінка вченого *31*

Поваренков Ю. П., Черноморец Е. Г. Брехня як об'єкт філософського і психологічного аналізу 31

Луцький І. М. Психологічна консультація в кримінальному процесі 33

1.8. Міжнародний досвід та співробітництво *36*

Назаров О. А. Професійні громадські організації поліграфологів різних країн світу станом на січень 2017 року **36**

Повний перелік міжнародних стандартів ASTM у сфері детекції неправди (психофізіологічних досліджень з використанням поліграфа) **39**

РОЗДІЛ 2. НОВИНИ ЖУРНАЛУ **43**

Номери журналу «Вопросы психологии» за 1980–1999 роки (мова оригіналу — російська) **43**

ЧИТАЧІ ТАКОЖ ШУКАЮТЬ **44**

ВИМОГИ ДО СТАТЕЙ І ТЕЗ АВТОРІВ **47**

ВІДОМОСТІ ПРО ЖУРНАЛ **50**

ВИХІДНІ ДАНІ **56**

СЛОВО РЕДАКЦІЇ

Передмова

Журнал «Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці» належить до реферативно-наукових видань. Оригінальні дослідження ми оприлюднюємо вперше, а найцікавіші праці, що вже вийшли в інших виданнях, подаємо як реферати: стислий виклад змісту, анотацію та бібліографічний опис першоджерела за ДСТУ 8302:2015. Реферат не замінює оригіналу — він допомагає знайти саме те дослідження, яке потрібне вам сьогодні.[1]

Шановні читачі! Кожен висновок судового експерта починається з питання, на яке ще ніхто не дав відповіді. У номері 2016, № 3 (16) ми зібрали 12 матеріалів, які допомагають шукати такі відповіді: судово-психологічна експертиза, поліграф і виявлення обману, нормативне регулювання експертизи.

> *Новина зі світу судової експертизи. 3 червня 2016 р. Міністерство юстиції США оприлюднило для громадського обговорення (до 8 липня) проєкти документів Uniform Language for Testimony and Reports, що регламентують показання та звіти судових експертів відомства у семи галузях: серологія, аналіз наркотичних і хімічних речовин, волокна, сліди взуття й шин, скло, латентні відбитки пальців, токсикологія.*[2]

Свіжі події професійного життя ми зібрали в розділі «Новини журналу». Повертайтеся до архіву журналу частіше: щотижня тут з'являються нові матеріали, а редакція чекає на ваші статті.

Редакція журналу

REFERENCES

1. DSTU 3017:2015. Informatsiia ta dokumentatsiia. Vydannia. Osnovni vydy. Terminy ta vyznachennia poniat [Information and Documenta-

tion. Publications. Main Types. Terms and Definitions]. [Chynnyi vid 2016-07-01]. Vyd. ofits. Pp. 4.14.2.2, 4.14.2.7. Referaty prats, opryliudnenykh ranishe, podano iz zaznachenniam imeni avtora ta dzherela zapozychennia vidpovidno do p. 1 ch. 2 st. 22 Zakonu Ukrainy "Pro avtorske pravo i sumizhni prava" vid 01.12.2022 № 2811-IX; akty orhaniv derzhavnoi vlady ta ofitsiini dokumenty sudovoho kharakteru ne okhoroniaiutsia avtorskym pravom (p. 3 ch. 1 st. 8 tsoho Zakonu). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20 (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

2. Justice Department Issues Draft Guidance Regarding Expert Testimony and Lab Reports in Forensic Science. U.S. Department of Justice, Office of Public Affairs. URL: https://www.justice.gov/opa/pr/justice-department-issues-draft-guidance-regarding-expert-testimony-and-lab-reports-forensic (data zvernennia: 04.11.2026).

Розділ 1. Наукові публікації (статті, реферати статей)

Позначки: «Анотація» — оригінальний матеріал, уперше оприлюднений у журналі; «Реферат» — виклад праці або офіційного документа, уперше оприлюднених в іншому виданні чи на іншому ресурсі; під кожним рефератом наведено відомості про першу публікацію. До наукових публікацій подано розширену анотацію українською мовою з ключовими словами та англомовну анотацію (Abstract, Keywords); наявний DOI зазначено біля відомостей про оприлюднення. Цифри у квадратних дужках відсилають до списку References після кожної публікації: описи за ДСТУ 8302:2015, українські й російські назви подано латиницею (транслітерація за постановою Кабінету Міністрів України від 27.01.2010 № 55), їхній переклад англійською — у квадратних дужках.

Читачеві. За кожною публікацією цього номера стоять реальні справи: кримінальні провадження, сімейні спори, позови про відшкодування моральної шкоди, перевірки із застосуванням поліграфа. Анотація допоможе швидко зорієнтуватися, а повний текст за посиланням відкриє методики, аргументи сторін і правові позиції Верховного Суду, які можуть знадобитися у вашій наступній справі. Читайте, порівнюйте з власною практикою і діліться знайденим з колегами.

1.1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ

Судово-психологічна експертиза уразливого стану: проблеми теорії та практики[1]

Орлеан А. М.

Реферат · оприлюднено 28.10.2014

Мова оригіналу — російська; назву подано в перекладі.

Реферат. Опитані Орлеаном А. М. як експерти представники правоохоронних органів оцінюють частку використання уразливого стану серед форм впливу на людину з метою її експлуатації у 70–90 %, проте оперативні працівники, слідчі, прокурори й судді тлумачать це поняття по-різному. Автор, кандидат юридичних наук і професор кафедри підтримання державного обвинувачення Національної академії прокуратури України, ставить за мету проаналізувати теоретичні та практичні аспекти поняття «використання уразливого стану», що з'явилося в КК України після Закону від 12.01.2006 р. про вдосконалення відповідальності за торгівлю людьми. Аналіз спирається на примітку 2 до ст. 149 КК України, ст. 143, 144, 301, 303 КК, п. 9 постанови Пленуму Верховного Суду України від 27.03.1992 № 4, науково-практичні коментарі, психологічне трактування особистісної уразливості О. Назаровим, повідомлення психолога реабілітаційного центру МОМ на семінарі в Одесі (1–2 жовтня 2013 р.), матеріали кримінальної справи Семенівського районного суду Чернігівської області та оголошення про продаж нирки в інтернеті. Автор розрізняє фізіологічний уразливий стан, зумовлений віковою незрілістю, психічними чи фізичними властивостями або штучним блокуванням можливостей людини препаратами, і соціальний, пов'язаний зі збігом тяжких особистих, сімейних чи інших обставин. Фізіологічний стан має пасивну форму, тобто безпорадний стан, коли людина не може свідомо діяти чи чинити опір, і активну, коли її здатності лише обмежені. Тому пропозицію замінити термін «уразливий стан» на «безпорадний» відхилено, а використання безпорадного стану запропоновано зробити кваліфікуючою ознакою в ст. 143, 144, 149, 301, 303 КК. Вікову незрілість автор вважає найпоширенішим уразливим станом, що не потребує додаткового доведення, і вказує на неузгодженість ч. 2 і 3 ст. 143 КК. Окремо описано способи впливу (схиляння та погодження на невигідну пропозицію самого потерпілого) і «умовно добровільну» згоду людини, яка обирає експлуатацію як менше зло. Положення праці важливі для судових експе-

ртів-психологів, яким ставлять питання про здатність потерпілого усвідомлювати свої дії й чинити опір, а також для слідчих, прокурорів і суддів у справах про торгівлю людьми.

Ключові слова: уразливий стан, безпорадний стан, торгівля людьми, експлуатація людини, фізіологічний уразливий стан, соціальний уразливий стан, вікова незрілість, схиляння, Кримінальний кодекс України, судово-психологічна експертиза.

Forensic Psychological Examination of a Vulnerable State: Problems of Theory and Practice

Orlean A. M.

Abstract. Law enforcement officers surveyed as experts by Orlean A. M. estimate that the use of a person's vulnerable state accounts for 70–90 % of all forms of influence applied to exploit a human being, yet investigators, prosecutors and judges interpret the notion inconsistently. The author, a professor at the National Academy of Prosecution of Ukraine, analyses the theoretical and practical aspects of the concept of using a vulnerable state, introduced into the Criminal Code of Ukraine by the 2006 law on trafficking in human beings. The analysis relies on the note to Article 149 and Articles 143, 144, 301 and 303 of the Criminal Code, a 1992 resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine, legal commentaries, a psychological interpretation of personal vulnerability, information from a psychologist of an IOM rehabilitation centre, a criminal case from the Chernihiv region and online offers to sell a kidney. The author distinguishes a physiological vulnerable state, caused by age immaturity, mental or physical characteristics or artificial blocking of abilities by drugs, from a social one, arising from a combination of grave personal, family or other circumstances. The physiological state has a passive form, the helpless state, in which a person cannot act consciously or resist, and an active form in which abilities are merely limited. Accordingly, the proposal to replace the term vulnerable state with helpless state is rejected, and the use of a helpless state is proposed as an aggravating element in several articles of the Code. Age immaturity is seen as the most common vulnerable

state requiring no further proof. Methods of influence, namely inducement and acceptance of the victim's own disadvantageous offer, and the conditionally voluntary consent of a person choosing exploitation as the lesser evil, are also examined. The findings matter for forensic psychologists assessing a victim's capacity to understand and resist, and for prosecutors and judges.

Keywords: vulnerable state, helpless state, trafficking in human beings, exploitation, physiological vulnerability, social vulnerability, age immaturity, inducement, Criminal Code of Ukraine, forensic psychological examination.

Першоджерело: Орлеан А. М. Використання уразливого стану як форма впливу на особу з метою її експлуатації: проблеми теорії та практики. Публічне право. 2013. № 4 (12). С. 127–134.[2] Реферат оприлюднено в журналі 28.10.2014.

REFERENCES

1. Orlean A. M. Sudovo-psykholohichna ekspertyza urazlyvoho stanu: problemy teorii ta praktyky [Forensic Psychological Examination of a Vulnerable State: Problems of Theory and Practice] : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2016. № 3 (16). URL: https://expertize-journal.org.ua/psihologicheskaya-ekspertiza/564-ispolzovanie-uyazvimogo-sostoyaniya-kak-forma-vozdejstviya-na-cheloveka-s-tselyu-ee-ekspluatatsii-problemy-teorii-i-praktiki (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

2. Orlean A. M. Vykorystannia urazlyvoho stanu yak forma vplyvu na osobu z metoiu yii ekspluatatsii: problemy teorii ta praktyky. Publichne pravo. 2013. № 4 (12). S. 127–134. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2013_4_18 (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

1.2. СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА: МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИРІШЕННЯ ЗАВДАНЬ

Особливості проведення судово-психологічної експертизи неповнолітніх потерпілих[1]

Лінник С. В.

Реферат · оприлюднено 09.07.2014

Мова оригіналу — російська; назву подано в перекладі.

Реферат. Лінник С. В. викладає принципи аналізу нестандартних випадків у судово-психологічній експертизі неповнолітніх потерпілих, які виникають під час порушення кримінальних справ про злісне невиконання батьками обов'язків щодо догляду за дитиною. У статті наведено приклади експертних оцінок для різних вікових груп дітей з урахуванням відмінностей мікросоціальних умов їхнього життя. Автор формулює висновки та методичні уточнення щодо застосування такого психологічного підходу в експертній практиці й щодо розгляду конкретних питань, важливих для справ цієї категорії. Праця опублікована у збірнику наукових праць «Теорія та практика судової експертизи і криміналістики» (2006, вип. 6, с. 383–392). Матеріал адресовано судовим експертам-психологам, слідчим і суддям, які призначають експертизу щодо дітей, позбавлених належного батьківського догляду.

Ключові слова: судово-психологічна експертиза, неповнолітні потерпілі, злісне невиконання батьківських обов'язків, догляд за дитиною, вікові групи, мікросоціальні умови, експертні оцінки.

Specific Features of Forensic Psychological Examination of Minor Victims

Linnyk S. V.

Abstract. Linnyk S. V. sets out principles for analysing non-standard cases in the forensic psychological examination of minor victims that arise when criminal cases are opened concerning parents' malicious failure to fulfil their duty to care for a child. The article gives examples of expert assessments for different age groups of children, taking into account differences in the microsocial conditions of their lives. The author formulates conclusions and methodological clarifications on applying this psychological approach in expert practice and on addressing specific questions that matter in cases of this category. The pa-

per was published in the collection of scientific papers Theory and Practice of Forensic Science and Criminalistics (2006, issue 6, pp. 383–392). It is addressed to forensic psychologists, investigators and judges who order examinations concerning children deprived of proper parental care.

Keywords: forensic psychological examination, minor victims, failure to fulfil parental duties, child care, age groups, microsocial conditions, expert assessment.

Першоджерело: Линник С. В. Особенности проведения судебно-психологической экспертизы несовершеннолетних потерпевших. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики : зб. наук. пр. 2006. Вип. 6. С. 383–392.[2] Реферат оприлюднено в журналі 09.07.2014.

REFERENCES

1. Linnyk S. V. Osoblyvosti provedennia sudovo-psykholohichnoi ekspertyzy nepovnolitnikh poterpilykh [Specific Features of Forensic Psychological Examination of Minor Victims] : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2016. № 3 (16). URL: https://expertize-journal.org.ua/psihologicheskaya-ekspertiza/521-osobennosti-provedeniya-sudebno-psikhologicheskoj-ekspertizy-nesovershennoletnikh-poterpevshikh (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

2. Linnik S. V. Osobennosti provedeniya sudebno-psikhologicheskoy ekspertizy nesovershennoletnikh poterpevshikh. Teoriya ta praktika sudovoyi ekspertizi i kriminalistiki : zb. nauk. pr. 2006. Vip. 6. S. 383–392. URL: http://library.nulau.edu.ua/SudExpert_V6_2006.pdf (data zvernennia: 04.11.2026). [in Russian].

1.3. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІГРАФА

Психофізіологічне тестування персоналу на поліграфі (детекторі брехні) як ефективний засіб зниження кадрових ризиків (на

прикладі використання поліграфа в ПАТ КБ «ПриватБанк», Україна) [1]

Дурас С.

Реферат · оприлюднено 16.11.2016

Мова оригіналу — російська; назву подано в перекладі.

Реферат. Реферат стосується доповіді Дураса С., представленої у вигляді презентації на семінарі «Кадрова безпека і протидія шахрайству: досвід Приватбанку» (Дніпропетровськ, 30 вересня 2010 р., слайди 32–35). Автор описує напрями використання поліграфа в кадровій роботі банку й дає визначення самого приладу: поліграф, за його словами, є комп'ютерним інструментом, що дає змогу фіксувати реакції людини під час відповідей на поставлені запитання. «Детектором брехні» поліграф часто називають тому, що його застосовують для визначення правдивості повідомленої інформації. Серед напрямів кадрової роботи, де можна використовувати поліграф, названо прийом на роботу, перевірку вже працюючих співробітників і службові розслідування. Матеріал ілюструє досвід українського банку в застосуванні поліграфа для зниження кадрових ризиків і буде корисний керівникам служб безпеки та поліграфологам, які працюють у фінансовому секторі.

Ключові слова: поліграф, кадрова безпека, кадрові ризики, тестування персоналу, прийом на роботу, службові розслідування, банківська безпека.

Psychophysiological Testing of Personnel Using a Polygraph (Lie Detector) as an Effective Means of Reducing Personnel Risks: The Case of PrivatBank, Ukraine

Duras S.

Abstract. The review concerns a presentation by Duras S. delivered at the seminar Personnel Security and Fraud Prevention: the Experience of PrivatBank (Dnipropetrovsk, 30 September 2010, slides 32–35). The author outlines the areas in which the polygraph is used in the bank's personnel work and defines the instrument as a computer tool

that records a person's reactions while answering questions. It is often called a lie detector because it is used to determine whether the information provided is truthful. The areas of personnel work in which it can be applied are recruitment, periodic checks of current employees and internal investigations. The material illustrates the experience of a Ukrainian bank in using the polygraph to reduce personnel risks and is of interest to heads of corporate security and polygraph examiners working in the financial sector.

Keywords: polygraph, personnel security, personnel risks, employee screening, pre-employment testing, internal investigations, banking security.

Першоджерело: Дурас С. Психофизиологическое тестирование персонала на полиграфе (детекторе лжи) как эффективное средство снижения кадровых рисков : презентация доклада. Кадровая безопасность и противодействие мошенничеству: опыт Приватбанка : семинар (30 сентября 2010 г., г. Днепропетровск). С. 32–35.[2] Реферат оприлюднено в журналі 16.11.2016.

REFERENCES

1. Duras S. Psykhofiziolohichne testuvannia personalu na polihrafi (detektori brekhni) yak efektyvnyi zasib znyzhennia kadrovykh ryzykiv (na prykladi vykorystannia polihrafa v PAT KB "PryvatBank", Ukraina) [Psychophysiological Testing of Personnel Using a Polygraph (Lie Detector) as an Effective Means of Reducing Personnel Risks: The Case of PrivatBank, Ukraine] : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2016. № 3 (16). URL: https://expertize-journal.org.ua/detektor-lzhi-poligraf/658-psikhofiziologicheskoe-testirovanie-personala-na-poligrafe-detektore-dzhi-kak-effektivnoe-sredstvo-snizheniya-kadrovykh-riskov-na-primere-ispolzovaniya-poligrafa-v-pao-kb-privatbank-ukraina (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

2. Duras S. Psikhofiziologicheskoe testirovanie personala na poligrafe (detektore lzhi) kak effektivnoe sredstvo snizheniya kadrovykh riskov : prezentatsiya doklada. Kadrovaya bezopasnost i protivodeystvie moshen-

nichestvu: opyt Privatbanka : seminar (30 sentyabrya 2010 g., g. Dnepropetrovsk). S. 32–35. URL: http://image.slidesharecdn.com/ubkiperssec-101119085822-phpapp01/95/personnel-security-ubki-seminar-32-638.jpg (data zvernennia: 04.11.2026). [in Russian].

1.4. ПРАВОВЕ ТА НАУКОВО-ПРИКЛАДНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальні проблеми відводу експерта у кримінальній справі та шляхи їх вирішення[1]

Семенков Є. О.

Реферат · оприлюднено 19.07.2014

Мова оригіналу — російська; назву подано в перекладі.

Реферат. Семенков Є. О. виходить із того, що неупередженість експерта є умовою справедливого вирішення кримінальної справи, а кількість і складність експертиз зростають: за словами Л. Головченко, експертові дедалі частіше ставлять не два-три, а 20–100 питань. Мета праці полягає у виявленні прогалин інституту відводу експерта та обґрунтуванні змін до кримінально-процесуального законодавства. Автор аналізує ст. 54, 62, 75, 196–200 чинного на той час КПК України (у редакції станом на 20 лютого 2011 р.), Закон України «Про судову експертизу», постанову Пленуму Верховного Суду України про судову експертизу, відомчі накази Мін'юсту й МОЗ, проєкт нового КПК, підготовлений Мін'юстом, і зіставляє їх із нормами КПК російської федерації. Обґрунтовано, що правила про відвід родичів і свояків мають поширюватися на експертів під час комісійних і комплексних експертиз, а поєднання функцій спеціаліста й експерта в одній справі неприпустиме, за винятком участі в огляді місця події чи трупа до порушення справи. Як компроміс запропоновано дозволити експертизи на стадії перевірки заяв про злочин, передбачивши кримінальну відповідальність експерта за завідомо неправдивий висновок і право постраждалої та заінтересованої особи заявити йому відвід. Автор

доводить, що керівник експертної установи фактично є процесуальною фігурою, і пропонує поняття «заміни установи» на випадок заінтересованості керівника, його заступника чи начальника підрозділу; найкращим рішенням він вважає призначення експертизи конкретному судовому експертові. Пропонується ще до початку дослідження повідомляти сторонам відомості про експерта; визнати підставами відводу некомпетентність (з розмежуванням компетенції та компетентності), участь у первинній експертизі під час повторної та випадки, коли особа не може бути експертом за законом; покласти на експерта обов'язок самовідводу й дати йому право оскаржувати рішення про відвід. Підсумком стали проєкт окремої статті КПК про відвід експерта і нової ст. 198[1]. Висновки, сформульовані до ухвалення КПК України 2012 р., зберігають значення для судових експертів, зокрема експертів-психологів, слідчих, прокурорів і захисників.

Ключові слова: відвід експерта, судовий експерт, кримінальний процес, експертна установа, керівник експертної установи, заміна експертної установи, самовідвід, компетентність експерта, повторна експертиза, спеціаліст, Закон України «Про судову експертизу».

Current Problems of Challenging an Expert in a Criminal Case and Ways to Solve Them

Semenkov Ye. O.

Abstract. Semenkov Ye. O. starts from the premise that the impartiality of the expert is a condition of a fair resolution of a criminal case, while the number and complexity of expert examinations keep growing, with experts now often asked 20 to 100 questions instead of two or three. The article seeks to identify gaps in the rules on challenging an expert and to justify amendments to criminal procedure law. The author analyses Articles 54, 62, 75 and 196–200 of the Criminal Procedure Code of Ukraine then in force, the Law of Ukraine on Forensic Expert Examination, the resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine on forensic examination, departmental orders of the

Ministry of Justice and the Ministry of Health, the Ministry of Justice draft of a new Code and the corresponding provisions of the criminal procedure code of the russian federation. He argues that the rules on relatives should apply to experts working on commission and complex examinations, and that combining the roles of specialist and expert in one case is inadmissible, except for participation in a scene or body examination before a case is opened. As a compromise, examinations at the stage of verifying crime reports should be permitted, with criminal liability for a knowingly false opinion and a right of the victim or interested person to challenge the expert. The head of an expert institution is shown to be a procedural figure in practice, and the concept of replacing the institution is proposed where the head, a deputy or a unit chief is interested in the case; ideally, examinations should be assigned to a named forensic expert. Further proposals include disclosing information about the expert to the parties in advance, recognising incompetence, participation in the initial examination and legal ineligibility as grounds for challenge, a duty of self-recusal and a right to appeal a challenge decision. The paper ends with a draft article of the Code on challenging an expert.

Keywords: challenge of an expert, forensic expert, criminal procedure, expert institution, head of expert institution, replacement of expert institution, self-recusal, expert competence, repeated examination, specialist, Criminal Procedure Code of Ukraine.

Першоджерело: Семенков Є. О. Актуальні проблеми відводу експерта у кримінальній справі та шляхи їх вирішення. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2011. № 4. С. 491–509.[2] Реферат оприлюднено в журналі 19.07.2014.

REFERENCES

1. Semenkov Ye. O. Aktualni problemy vidvodu eksperta u kryminalnii spravi ta shliakhy yikh vyrishennia [Current Problems of Challenging an Expert in a Criminal Case and Ways to Solve Them] : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v

yurydychnii praktytsi. 2016. № 3 (16). URL: https://expertize-journal.org.ua/psihologicheskaya-ekspertiza/535-teoretiko-pravovye-problemy-sudebno-psikhologicheskoj-ekspertizy (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

2. Semenkov Ye. O. Aktualni problemy vidvodu eksperta u kryminalnii spravi ta shliakhy yikh vyrishennia. Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. 2011. № 4. S. 491–509. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvdduvs_2011_4_69.pdf (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

1.5. ТОЧКА ЗОРУ ФАХІВЦЯ

Спірні питання законодавчого і нормативного регулювання комплексної судової психолого-психіатричної експертизи в Україні[1]

Ілейко В. Р., Каніщев А. В.

Реферат · оприлюднено 25.07.2013

Реферат. Комплексна судова психолого-психіатрична експертиза (КСППЕ) має порівняно коротку, близько сорока років, історію, проте дедалі ширше застосовується в кримінальному, а останнім часом і в цивільному процесі. Ілейко В. Р. і Каніщев А. В. аналізують, як її регулюють законодавчі та нормативно-методичні акти України. Емпіричним підґрунтям слугує вивчення 40 випадків КСППЕ, призначених після однорідної судово-психіатричної експертизи, яка загалом відповіла на поставлені питання: судово-слідчі органи сприймали комплексну експертизу як значущіше дослідження, що апріорі має перевагу, здебільшого не обґрунтовували її призначення й не ставили під сумнів висновки первинної експертизи. Автори розглядають ст. 75 і 433 КПК України 1960 р., п. 12 постанови Пленуму Верховного Суду України від 30.05.1997 № 8, п. 27 постанови від 07.02.2003 № 2, п. 7 постанови від 16.04.2004 № 5 і п. 18 постанови від 15.05.2006 № 2, ст. 149 ЦПК України, Закон України «Про судову експертизу», Порядок проведення судово-психіатричної експертизи (наказ МОЗ України від 08.10.2001 №

397) та Інструкцію про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень (наказ Мін'юсту України від 08.10.1998 № 53/5). На їхню думку, постанови Пленуму лише декларують існування КСППЕ і спрямовують її на експертизу емоційних станів та експертизу неповнолітніх, зокрема на питання, які можна віднести до психологічного критерію обмеженої осудності. Окрему статтю про комплексну експертизу містить тільки ЦПК, а Закон і Порядок МОЗ не встановлюють жодних її особливостей. Комплексна експертиза постає різновидом комісійної, без визначення видів і методичних засад, тож до КСППЕ мають застосовуватися загальні вимоги до комплексних експертиз. Автори наголошують, що обов'язкові вимоги до висновку (експерт дає його від власного імені, несе особисту відповідальність і не виходить за межі своєї компетенції) суперечать формулюванню єдиного висновку експертами різних галузей та його спільному підписанню. Аналіз понять «спільний розгляд», «інтегративна оцінка», «загальна (єдина) відповідь» і «спільна (сукупна) компетенція» вони залишають для наступних публікацій. Праця корисна судовим психологам, психіатрам і юристам, які призначають КСППЕ або оцінюють її висновки.

Ключові слова: комплексна судова психолого-психіатрична експертиза, комісійна експертиза, правове регулювання судової експертизи, постанови Пленуму Верховного Суду України, висновок експерта, компетенція експерта, експертиза неповнолітніх, обмежена осудність, Цивільний процесуальний кодекс України.

Controversial Issues of Legislative and Regulatory Framework of Complex Forensic Psychological and Psychiatric Examination in Ukraine

Ileiko V. R., Kanishchev A. V.

Abstract. Complex forensic psychological and psychiatric examination (CFPPE) has a relatively short history of about forty years, yet it is increasingly used in Ukrainian criminal and, more recently, civil proceedings. Ileiko V. R. and Kanishchev A. V. analyse how this examination is regulated at the legislative and regulatory-methodological levels.

Their study of 40 CFPPE cases ordered after a single-discipline forensic psychiatric examination that had already answered the questions showed that investigators and courts regarded the complex examination as a more authoritative study and, in most cases, neither justified its appointment nor challenged the initial opinion. The authors review Articles 75 and 433 of the 1960 Criminal Procedure Code, resolutions of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine No. 8 of 30 May 1997, No. 2 of 7 February 2003, No. 5 of 16 April 2004 and No. 2 of 15 May 2006, Article 149 of the Civil Procedure Code, the Law of Ukraine On Forensic Examination, the forensic psychiatric examination procedure approved by Order of the Ministry of Health No. 397 of 8 October 2001 and the Instruction approved by Order of the Ministry of Justice No. 53/5 of 8 October 1998. They conclude that the Plenum resolutions merely declare the existence of CFPPE and direct it towards emotional states and juvenile cases, including issues of the psychological criterion of diminished responsibility. Only the Civil Procedure Code contains a separate article on complex examination; otherwise it is treated as a variety of commission examination without defined types or methodological principles. The authors argue that the mandatory rules that each expert gives an opinion in his or her own name, bears personal responsibility and stays within his or her competence contradict the practice of a single joint conclusion signed by experts from different fields.

Keywords: complex forensic psychological and psychiatric examination, commission examination, legal regulation of forensic examination, Supreme Court of Ukraine, expert opinion, expert competence, juvenile defendants, diminished responsibility, Civil Procedure Code of Ukraine.

Першоджерело: Илейко В. Г., Канищев А. В. Спорные вопросы законодательного и нормативного регулирования комплексной судебной психолого-психиатрической экспертизы в Украине. Архив психиатрии. 2011. Т. 17, № 3. С. 58–60.[2] Реферат оприлюднено в журналі 25.07.2013.

REFERENCES

1. Ileiko V. R., Kanishchev A. V. Spirni pytannia zakonodavchoho i normatyvnoho rehuliuvannia kompleksnoi sudovoi psykholoho-psykhiatrychnoi ekspertyzy v Ukraini [Controversial Issues of Legislative and Regulatory Framework of Complex Forensic Psychological and Psychiatric Examination in Ukraine] : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2016. № 3 (16). URL: https://expertize-journal.org.ua/psihologicheskaya-ekspertiza/163-spornye-voprosy-zakonodatelnogo-i-normativnogo-regulirovaniya-kompleksnoj-sudebnoj-psikhologo-psikhiatricheskoj-ekspertizy-v-ukraine (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

2. Ileyko V. G., Kanishchev A. V. Spornye voprosy zakonodatelnogo i normativnogo regulirovaniya kompleksnoy sudebnoy psikhologo-psikhiatricheskoy ekspertizy v Ukraine. Arkhiv psikhiatrii. 2011. T. 17, № 3. S. 58–60. URL: http://www.psychiatry.ua (data zvernennia: 04.11.2026). [in Russian].

Застосування психологічних знань на досудовій стадії кримінального процесу[1]

Луцький А. І.

Реферат · оприлюднено 13.07.2014

Мова оригіналу — російська; назву подано в перекладі.

Реферат. Луцький А. І. розглядає, як психологічні знання можуть допомогти органам дізнання, слідчому, прокурору й захиснику ще до розгляду справи в суді, коли процесуальний закон передбачав лише обмежене коло форм залучення обізнаних осіб. Мета праці полягає в обґрунтуванні консультативної форми використання спеціальних психологічних знань на стадіях порушення кримінальної справи та досудового слідства. Автор спирається на чинний на той час КПК України, праці М. С. Строговича, Л. П. Нагнойного, Т. Г. Морщакової, С. О. Шейфера та на власні вибіркові дані адвокатської практики західного регіону України. На стадії

порушення справи психологічна консультація, зокрема комплексна чи медико-психологічна, може стосуватися змісту заяви про злочин, особи й мотивів заявника, особливо коли заява надходить від людини з психічними розладами, а також підготовки до огляду місця події. Питання про експертизу до порушення справи автор пропонує вирішити позитивно в межах майбутньої реформи, бо це дозволило б не запускати кримінальний процес за наявності, наприклад, неосудності чи відставання в психічному розвитку. Для досудового слідства наведено вісім груп питань, з яких психолог може консультувати слідчого: від вікових особливостей психіки, типології особистості й помилок у трудовій діяльності до психологічних рис злочинців і засобів стабілізації поведінки обвинуваченого. За даними автора, адвокати у справах неповнолітніх зверталися по психологічну консультацію у Львові в 54 % справ, у Львівській області, Чернівцях, Івано-Франківську, Луцьку й Тернополі приблизно в 37 %, в Ужгороді, Рівному та Кам'янці-Подільському приблизно в 25 %; прокурори роблять це рідше, переважно військові й транспортні. Показано також, що слідчі здебільшого самі встановлюють стан сильного душевного хвилювання, не призначаючи експертизи через брак часу та кваліфікованих психологів у районах. Автор пропонує врегулювати консультацію в новому КПК: письмовий запит, ознайомлення психолога з матеріалами справи, обов'язок з'явитися на виклик, прирівняння письмової консультації до документа й оплату праці консультанта, а залучення консультанта залишити на розсуд органу розслідування.

Ключові слова: психологічна консультація, спеціальні психологічні знання, досудове слідство, порушення кримінальної справи, консультант, адвокат-захисник, неповнолітні, судово-психологічна експертиза, сильне душевне хвилювання, кримінальний процес.

The Use of Psychological Knowledge at the Pre-Trial Stage of Criminal Proceedings

Lutskyi A. I.

Abstract. Lutskyi A. I. examines how psychological knowledge can assist inquiry bodies, investigators, prosecutors and defence lawyers before a case reaches court, at a time when procedural law recognised only a limited range of ways to involve knowledgeable persons. The article seeks to justify consultation as a form of using special psychological knowledge at the stages of opening a criminal case and of pre-trial investigation. It draws on the Criminal Procedure Code of Ukraine then in force, on works by M. S. Strogovich, L. P. Nagnoinyi, T. G. Morshchakova and S. A. Sheifer, and on the author's own sample data from defence practice in western Ukraine. At the stage of opening a case, a psychological consultation, sometimes complex or medical and psychological, may concern the content of a crime report, the personality and motives of the complainant, especially one suffering from mental disorders, and preparation for a scene examination. The author suggests that the future reform should allow expert examinations before a case is opened, so that proceedings need not start where, for example, insanity or delayed mental development is evident. For the pre-trial investigation, eight groups of questions are listed on which a psychologist can advise investigators, from age-related features and personality types to typical traits of offenders and ways of stabilising the behaviour of the accused. According to the author, defence lawyers in juvenile cases sought psychological consultations in 54 % of cases in Lviv, about 37 % in several other western regional centres and about 25 % in Uzhhorod, Rivne and Kamianets-Podilskyi, whereas prosecutors did so less often. Investigators usually assess strong emotional disturbance themselves because of time pressure and a lack of qualified psychologists. The author proposes regulating consultation in the new Code, including written requests, access to case materials, treating a written consultation as a document and paying the consultant.

Keywords: psychological consultation, special psychological knowledge, pre-trial investigation, opening of a criminal case, consultant, defence lawyer, juveniles, forensic psychological examination, strong emotional disturbance, criminal procedure.

Першоджерело: Луцький А. І. Застосування психологічних знань на досудовій стадії кримінального процесу. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. 2008. Вип. 20. С. 243–250.[2] Реферат оприлюднено в журналі 13.07.2014.

REFERENCES

1. Lutskyi A. I. Zastosuvannia psykholohichnykh znan na dosudovii stadii kryminalnoho protsesu [The Use of Psychological Knowledge at the Pre-Trial Stage of Criminal Proceedings] : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2016. № 3 (16). URL: https://expertize-journal.org.ua/psihologicheskaya-ekspertiza/528-primenenie-psikhologicheskikh-znanij-na-dosudebnoj-stadii-ugolovnogo-protsessa (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

2. Lutskyi A. I. Zastosuvannia psykholohichnykh znan na dosudovii stadii kryminalnoho protsesu. Aktualni problemy vdoskonalennia chynnoho zakonodavstva Ukrainy. 2008. Vyp. 20. S. 243–250. URL: http://www.nbuv.gov.ua/UJRN/apvchzu_2008_20_39 (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

1.6. ЮРИДИЧНА ПРАКТИКА

Судово-психологічна експертиза та інші обставини застосування спеціальних психологічних знань у світлі нового Кримінального процесуального кодексу України[1]

Озерський І. В.

Реферат · оприлюднено 04.10.2014

Мова оригіналу — російська; назву подано в перекладі.

Реферат. Ухвалення КПК України 2012 р. Озерський І. В. розглядає як привід переглянути правові підстави судово-психологічної експертизи та інших форм використання спеціальних психологічних знань у кримінальному провадженні. Мета статті полягає в дослідженні організаційно-правових чинників удосконален-

ня призначення й проведення такої експертизи. Матеріалом слугують норми нового КПК, праці Р. Я. Лемик, О. В. Яроша, В. М. Шерстюк, В. О. Коновалової, Ю. М. Грошевого, О. М. Гребенюка та узагальнення експертної практики, проведене науковцями Національної академії внутрішніх справ. Автор констатує, що спеціальні норми про судово-психологічну експертизу є лише в ст. 486 КПК (рівень розвитку та соціально-психологічні риси неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого), тож її призначають за загальними правилами. Систематизовано типові хиби практики: необґрунтоване призначення експертизи й питання, що виходять за межі спеціальних знань (тепер це забороняє ч. 4 ст. 101 КПК); відмова від експертизи у справах про злочини в стані сильного душевного хвилювання, бо близько 78 % слідчих і суддів прагнуть самі відповідати на психологічні питання; добір експерта за науковим ступенем без перевірки його досвіду з психодіагностичними методиками; поверхові висновки та їх некритичне використання. Призначення комплексної психолого-психіатричної експертизи у 87 % випадків автор пояснює невмінням розмежувати предмет психології і психіатрії й обстоює думку, що психологічна експертиза має передувати психіатричній. Окремо показано, де новий КПК відкриває простір для спеціаліста-психолога: обґрунтування сумнівів у неупередженості судді, прокурора чи слідчого (ст. 75, 77, 80), докази звички (ч. 3 ст. 88), оцінка переконливості показань з чужих слів (ст. 97), консультації, які, за наведеними даними, у 76,5 % випадків передують експертизі, а також рішення щодо неповнолітніх (ст. 492, 493, 495–497, 501). Висновок: КПК 2012 р. розширює можливості судово-психологічної експертизи та інших форм психологічних знань як додаткового аргументу в доказуванні. Стаття корисна експертам-психологам, слідчим, прокурорам, адвокатам і суддям.

Ключові слова: судово-психологічна експертиза, спеціальні психологічні знання, Кримінальний процесуальний кодекс України, спеціаліст-психолог, психіатрична експертиза, комплексна

психолого-психіатрична експертиза, неповнолітні, докази, переконання, психологічна консультація.

Forensic Psychological Examination and Other Uses of Special Psychological Knowledge in the Light of the New Criminal Procedure Code of Ukraine

Ozerskyi I. V.

Abstract. The adoption of the Criminal Procedure Code of Ukraine in 2012 is treated by Ozerskyi I. V. as an occasion to revisit the legal grounds for forensic psychological examination and other forms of using special psychological knowledge in criminal proceedings. The article examines organisational and legal factors for improving the appointment and conduct of such examinations, drawing on the new Code, Ukrainian legal-psychological scholarship and a review of expert practice by researchers of the National Academy of Internal Affairs. The author notes that the Code contains special provisions on psychological examination only in Article 486, concerning the development level and socio-psychological traits of juvenile suspects and accused, so in other cases general rules apply. Typical shortcomings are summarised: unfounded appointment of examinations and questions beyond the expert's competence, now prohibited by Article 101(4); failure to order examinations in cases of crimes committed in a state of strong emotional disturbance, as about 78 % of investigators and judges tend to answer psychological questions themselves; selection of experts by academic degree without checking their experience with psychodiagnostic methods; and superficial opinions used without critical assessment. The appointment of complex psychological and psychiatric examinations in 87 % of cases is attributed to an inability to separate the subject matter of psychology and psychiatry, and the author argues that psychological examination should precede psychiatric examination. The paper also identifies new roles for a specialist psychologist: substantiating doubts about the impartiality of a judge, prosecutor or investigator, assessing evidence of habit and the persuasiveness of hearsay, providing consultations that precede 76.5 % of examinations,

and supporting decisions on juveniles. The author concludes that the 2012 Code broadens the scope for psychological expertise as additional evidence.

Keywords: forensic psychological examination, special psychological knowledge, Criminal Procedure Code of Ukraine, specialist psychologist, psychiatric examination, complex psychological and psychiatric examination, juveniles, evidence, persuasiveness, psychological consultation.

Першоджерело: Озерський І. В. Судово-психологічна експертиза та інші обставини застосування спеціальних психологічних знань у світлі нового Кримінального процесуального кодексу України. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2013. № 1. С. 472–480.[2] Реферат оприлюднено в журналі 04.10.2014.

REFERENCES

1. Ozerskyi I. V. Sudovo-psykholohichna ekspertyza ta inshi obstavyny zastosuvannia spetsialnykh psykholohichnykh znan u svitli novoho Kryminalnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy [Forensic Psychological Examination and Other Uses of Special Psychological Knowledge in the Light of the New Criminal Procedure Code of Ukraine] : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2016. № 3 (16). URL: https://expertize-journal.org.ua/psihologicheskaya-ekspertiza/547-cudebno-psikhologicheskaya-ekspertiza-i-drugie-obstoyatelstva-primeneniya-spetsialnykh-psikhologicheskikh-znanij-v-svete-novogo-upk-ukrainy (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

2. Ozerskyi I. V. Sudovo-psykholohichna ekspertyza ta inshi obstavyny zastosuvannia spetsialnykh psykholohichnykh znan u svitli novoho Kryminalnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy. Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. 2013. № 1. S. 472–480. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvdduvs_2013_1_67.pdf (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

1.7. СТОРІНКА ВЧЕНОГО

Брехня як об'єкт філософського і психологічного аналізу[1]

Поваренков Ю. П., Черноморец Е. Г.

Реферат · оприлюднено 02.02.2017

Мова оригіналу — російська; назву подано в перекладі.

Реферат. Поваренков Ю. П. і Черноморец Е. Г. виходять з того, що поняття «брехня» через надто широке вживання в науці, педагогічній практиці й повсякденні втрачає чіткі семантичні межі та стає синонімом омани, обману, вигадки чи дезінформації, тоді як експериментальне дослідження дитячої брехні потребує його диференціації. Мета статті полягає в уточненні психологічного змісту поняття на підставі аналізу філософської та психологічної літератури, причому психологічне тлумачення автори вважають головним завданням. Спершу розглянуто співвідношення понять «істина», «омана» і «брехня»: класичне визначення істини (О. О. Івін, В. І. Свинцов, В. С. Хазієв), об'єктивну, конкретну, відносну й абсолютну істину, чотири докази відносності істини та три види абсолютної істини за І. С. Нарським, типологію істин Л. Новака, парадокс відносної істини. Далі зіставлено позиції І. Канта, для якого навіть нешкідлива брехня є серйозним порушенням обов'язку щодо самого себе, і Ф. Ніцше, який не розрізняє оману й брехню. Психологічний рівень аналізу охоплює визначення Ж. Дюпра, три ознаки брехні за В. Штерном (усвідомлення хибності повідомлення, намір обдурити співрозмовника, доцільність), погляд О. Ліпманна на брехню як вольовий акт, а також підхід П. Екмана й В. В. Знакова, за яким брехня є свідомим спотворенням відомої істини; саме його автори визнають найадекватнішим. Неправду, обман і «вранье» (тривіальну, нешкідливу брехню без особистої вигоди) вони тлумачать як різновиди брехні, що відрізняються мірою усвідомленості, метою та комунікативною функцією, а дезінформацію, за В. І. Свинцовим, розглядають лише як основу

для побудови неправдивих висловлювань. Найближчим до брехні виявляється поняття інтенційної дезінформації, коли комунікатор, володіючи істинним знанням, свідомо повідомляє хибну інформацію. Підсумком стає робоче визначення брехні як свідомого спотворення відомої істини з певною метою й намірами, яке існує лише в акті висловлювання як феномен міжособистісного спілкування. Запропоноване розмежування понять придатне для поліграфологів, судових експертів-психологів і юристів, яким доводиться відрізняти свідомо неправдиве повідомлення від добросовісної омани чи неповного знання.

Ключові слова: брехня, істина, омана, обман, неправда, дезінформація, інтенційна дезінформація, відносна й абсолютна істина, психологія брехні, дитяча брехня, свідоме спотворення істини.

Lie as an Object of Philosophical and Psychological Analysis

Povarenkov Yu. P., Chernomorets E. H.

Abstract. The term lie is widely used in science, education and everyday life, and this breadth blurs its boundaries, so that it is treated as a synonym of error, deception, fibbing or disinformation. Povarenkov Yu. P. and Chernomorets E. G. set out to clarify the psychological content of the concept as a prerequisite for experimental research on children's lying. At the philosophical level, the authors examine the relation between truth, error and lie: the classical correspondence definition of truth (A. A. Ivin, V. I. Svintsov, V. S. Khaziev), objective, concrete, relative and absolute truth, I. S. Narsky's four arguments for the relativity of truth and three kinds of absolute truth, L. Nowak's typology and the paradox of relative truth. They contrast I. Kant, for whom even a harmless lie violates a duty to oneself, with F. Nietzsche, who does not distinguish error from lie. At the psychological level, they review G. Duprat's definition, W. Stern's three criteria of a lie (awareness of falsity, intent to deceive and purposefulness), O. Lipmann's view of lying as a volitional act and the approach of P. Ekman and V. V. Znakov, who define a lie as a conscious distortion of known truth; the authors adopt

this definition as the most adequate. Untruth, deception and trivial fibbing are treated as varieties of lying that differ in awareness, goals and communicative function, while disinformation, following Svintsov, is only the basis for false statements, and intentional disinformation is the closest equivalent of a lie. The authors conclude that a lie is a conscious and purposeful distortion of known truth that exists only in an act of communication. These distinctions help polygraph examiners, forensic psychologists and lawyers separate deliberate falsehood from honest error or incomplete knowledge.

Keywords: lie, truth, error, deception, untruth, disinformation, intentional disinformation, relative and absolute truth, psychology of lying, children's lies.

Першоджерело: Поваренков Ю. П., Черноморец Е. Г. Ложь как объект философского и психологического анализа. Ярославский педагогический вестник. 2002. № 1.[2] Реферат оприлюднено в журналі 02.02.2017.

REFERENCES

1. Povarenkov Yu. P., Chernomorets E. H. Brekhnia yak obiekt filosofskoho i psykholohichnoho analizu [Lie as an Object of Philosophical and Psychological Analysis] : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2016. № 3 (16). URL: https://expertize-journal.org.ua/detektor-lzhi-poligraf/670-lozh-kak-ob-ekt-filosofskogo-i-psikhologicheskogo-analiza (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

2. Povarenkov Yu. P., Chernomorets E. G. Lozh kak obekt filosofskogo i psikhologicheskogo analiza. Yaroslavskiy pedagogicheskiy vestnik. 2002. № 1. URL: http://vestnik.yspu.org/releases/pedagoka_i_psichologiy/13_6/ (data zvernennia: 04.11.2026). [in Russian].

Психологічна консультація в кримінальному процесі[1]

Луцький І. М.

Реферат · оприлюднено 02.05.2014

Мова оригіналу — російська; назву подано в перекладі.

Реферат. Чинне на той час кримінально-процесуальне законодавство не знало термінів «консультант» і «консультація», хоча на практиці слідчі, судді й адвокати часто зверталися до психологів по роз'яснення. Луцький І. М. вважає нерозкритість методологічного змісту цих понять головною причиною актуальності теми й ставить за мету визначити місце психологічної консультації серед форм використання спеціальних знань у кримінальному процесі. Автор дає робочі визначення: консультант є обізнаною особою без чітко визначеного процесуального статусу експерта чи спеціаліста, а консультація є діяльністю на прохання або вимогу учасника процесу з роз'яснення положень певної галузі знань, методів і методик спеціальних досліджень. Історико-правовий аналіз охоплює праці М. О. Чельцова та М. В. Чельцової, І. Л. Петрухіна, І. М. Сорокотягіна, Є. Каргандберга, Р. Д. Рахунова, а також радянські відомчі акти про судово-медичну експертизу 1919 і 1921 рр. та інструкцію МОЗ СРСР від 13 грудня 1952 р. Автор показує, що опір консультативній формі виріс зі страху відродити ідею обізнаної особи як «судді факту», а підстави цього опору давно втратили значення, проте діють за інерцією. Виходячи із субстратно-функціональної єдності спеціальних знань, Луцький І. М. доводить, що зміст психологічних знань не залежить від того, чи використовує їх експерт, спеціаліст або консультант. Розмежовано непроцесуальну консультацію (роз'яснення психічних явищ, допомога у формулюванні питань експертові-психологу та визначенні предмета експертизи, профілактичний вплив на правопорушника) і процесуальну, яка можлива на всіх стадіях процесу, має надаватися письмово на письмову вимогу органів дізнання, слідства, прокурора, адвоката чи суду на підставі матеріалів справи, характеристик, листів, щоденників і висновків інших експертиз. Особливістю консультації психолога автор вважає розумове дослідження особистості конкретної людини. Психологічну консультацію визнано перспективною формою, що допомагає точніше оцінювати обстави-

ни справи й критично аналізувати висновки психологічної експертизи; автор посилається і на власний досвід такого консультування в загальних і військових судах.

Ключові слова: психологічна консультація, консультант, спеціальні психологічні знання, кримінальний процес, форми використання спеціальних знань, процесуальна консультація, позапроцесуальна консультація, судово-психологічна експертиза, обізнана особа, суддя факту.

Psychological Consultation in Criminal Proceedings

Lutskyi I. M.

Abstract. Criminal procedure legislation in force at the time did not use the terms consultant and consultation, although investigators, judges and lawyers frequently asked psychologists for explanations. Lutskyi I. M. sees the undeveloped methodological content of these notions as the main reason for addressing the topic and seeks to define the place of psychological consultation among the forms of using special knowledge in criminal proceedings. He offers working definitions: a consultant is a knowledgeable person without the clearly defined procedural status of an expert or specialist, and consultation is an activity performed at the request of a participant in the proceedings to explain the provisions of a field of knowledge and the methods of special research. A historical and legal review covers works by M. A. Cheltsov and M. V. Cheltsova, I. L. Petrukhin, I. M. Sorokotiahin and others, as well as Soviet acts on forensic medical examination of 1919, 1921 and 1952. The author shows that resistance to consultation stemmed from fear of reviving the idea of the expert as a judge of fact, an argument that has long lost its relevance but persists by inertia. Relying on the unity of special knowledge, he argues that the content of psychological knowledge does not depend on whether it is applied by an expert, a specialist or a consultant. Non-procedural consultation, which explains mental phenomena, helps to formulate questions for an expert psychologist and may serve preventive purposes, is distinguished from procedural consultation, which may be given at any stage in writing upon a

written request of investigators, prosecutors, lawyers or courts on the basis of case materials and other documents. The specific feature of a psychologist's consultation is a mental analysis of a particular personality. Psychological consultation is presented as a promising form that helps participants assess circumstances more precisely and critically review expert opinions.

Keywords: psychological consultation, consultant, special psychological knowledge, criminal procedure, forms of using special knowledge, procedural consultation, non-procedural consultation, forensic psychological examination, knowledgeable person, judge of fact.

Першоджерело: Луцький І. М. Психологічна консультація в кримінальному процесі. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. 2008. Вип. 20.[2] Реферат оприлюднено в журналі 02.05.2014.

REFERENCES

1. Lutskyi I. M. Psykholohichna konsultatsiia v kryminalnomu protsesi [Psychological Consultation in Criminal Proceedings] : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2016. № 3 (16). URL: https://expertize-journal.org.ua/psihologicheskaya-ekspertiza/506-psikhologicheskaya-konsultatsiya-v-ugolovnom-protsesse (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

2. Lutskyi I. M. Psykholohichna konsultatsiia v kryminalnomu protsesi. Aktualni problemy vdoskonalennia chynnoho zakonodavstva Ukrainy. 2008. Vyp. 20. URL: http://www.nbuv.gov.ua/UJRN/apvchzu_2008_20_40 (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

1.8. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА СПІВРОБІТНИЦТВО

Професійні громадські організації поліграфологів різних країн світу станом на січень 2017 року[1]

Назаров О. А.

Оригінальна публікація · оприлюднено 19.01.2017

Мова оригіналу — російська; назву подано в перекладі.

Анотація. Назаров О. А. виходить з того, що професійні громадські об'єднання в будь-якій професії беруть безпосередню участь у формуванні цивілізованого ринку послуг, допомагають фахівцям здобувати сучасну професійну освіту, контролюють дотримання етичних принципів членами організацій і стежать за виконанням професійних стандартів у практичній діяльності. Метою наукової замітки є впорядкування відомостей про такі об'єднання поліграфологів у різних країнах світу станом на січень 2017 року. Автор-упорядник подає каталог, згрупований за регіонами: міжнародні структури з розроблення професійних стандартів і етики, європейські асоціації, Україна, Білорусь, російська федерація, євразійські об'єднання (Казахстан, Ізраїль), Австралія, Латинська Америка, Африка та США. Для кожної організації наведено назву мовою оригіналу й у перекладі, місцезнаходження, контактні дані, відомості про керівників, а для окремих також про засновників і склад експертних рад. За підрахунком автора, у світі діє близько 77 громадських професійних організацій поліграфологів: 40 у США, 15 у російській федерації, 6 у країнах Євразії, 5 у Європі, 4 в Україні, 3 у Латинській Америці, 2 в Африці, по одній у Білорусі та Австралії. Окремо описано Комітет E52 з судової психофізіології ASTM International і Міжнародну комісію з професійної етики фахівців-поліграфологів, утворену рішенням міжнародної науково-практичної конференції «Current practice and trends in the use of the polygraph» (Сонячний Берег, Болгарія, 29.09–01.10.2016); країнами-учасницями комісії названо Болгарію, росію, Казахстан, США, Україну, Литву, Ізраїль та Албанію. До матеріалу додано ухвалені конференцією документи: Міжнародний кодекс професійної етики поліграфологів, Міжнародні кваліфікаційні вимоги до фахівців-поліграфологів, вимоги-рекомендації щодо мінімального оснащення навчального процесу закладів, які готують поліграфологів, і Положення про Міжнародну комісію. Серед українських організа-

цій названо Колегію поліграфологів України, Всеукраїнську асоціацію поліграфологів, Національну асоціацію поліграфологів України та український філіал Міжнародної ліги поліграфологів. Каталог відкритий для уточнень і доповнень. Для судових експертів, адвокатів і суддів він може слугувати довідковою базою, коли потрібно з'ясувати професійну належність поліграфолога, ознайомитися з етичними й кваліфікаційними стандартами спільноти або налагодити міжнародну фахову співпрацю.

Ключові слова: поліграфологія, професійні громадські організації, асоціації поліграфологів, професійна етика поліграфолога, кваліфікаційні вимоги до поліграфолога, комітет E52 ASTM International, судова психофізіологія, Міжнародна комісія з професійної етики, міжнародна співпраця.

Professional Public Organizations of Polygraph Examiners in Various Countries of the World as of January 2017

Nazarov O. A.

Abstract. Professional associations take a direct part in shaping a civilized market for polygraph services, help practitioners obtain up-to-date professional education, monitor members' compliance with ethical principles and oversee the application of professional standards in practice. This research note by Nazarov O. A. compiles a reference catalogue of professional public organizations of polygraph examiners worldwide as of January 2017. The catalogue is arranged by region: international standard-setting and ethics bodies, European associations, Ukraine, Belarus, the russian federation, Eurasian associations (Kazakhstan and Israel), Australia, Latin America, Africa and the United States. Each entry gives the organization's name in the original language with a translation, its location, contact details and leadership and, for some bodies, its founders or expert council. According to the author's count, about 77 such organizations exist: 40 in the USA, 15 in the russian federation, 6 in Eurasia, 5 in Europe, 4 in Ukraine, 3 in Latin America, 2 in Africa and one each in Belarus and Australia. The note also covers ASTM International Committee E52 on Forensic Psycho-

physiology and the International Commission on Professional Ethics of Polygraph Examiners, established by the international conference "Current practice and trends in the use of the polygraph" (Sunny Beach, Bulgaria, 29 September to 1 October 2016). The documents adopted by the conference are attached: an international code of professional ethics, international qualification requirements for polygraph examiners, recommended minimum resources for training institutions and the regulation on the commission. The catalogue remains open to corrections and can serve forensic experts, attorneys and judges as a starting point for checking a polygraph examiner's professional affiliation and for international cooperation.

Keywords: polygraph examiners, professional associations, professional ethics, qualification requirements, ASTM Committee E52, forensic psychophysiology, international cooperation, polygraph examination.

Вперше оприлюднено: сайт журналу «Судово-психологічна експертиза», 19.01.2017.

REFERENCES

1. Nazarov O. A. Profesiini hromadski orhanizatsii polihrafolohiv riznykh krain svitu stanom na sichen 2017 roku [Professional Public Organizations of Polygraph Examiners in Various Countries of the World as of January 2017]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2016. № 3 (16). URL: https://expertize-journal.org.ua/detektor-lzhi-poligraf/667-professionalnye-obshchestvennye-organizatsii-poligrafologov-v-razlichnykh-stranakh-mira-po-sostoyaniyu-na-yanvar-2017-goda (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

Повний перелік міжнародних стандартів ASTM у сфері детекції неправди (психофізіологічних досліджень з використанням поліграфа)[1]

Реферат офіційного документа · оприлюднено 21.11.2016

Мова оригіналу — російська; назву подано в перекладі.

Реферат. Довідковий матеріал, підготовлений за даними ASTM International, подає повний станом на 2016 р. перелік стандартів у сфері психофізіологічної детекції неправди з використанням поліграфа. ASTM International охарактеризовано як американську міжнародну організацію з розроблення стандартів (SDO), що існує з 1898 р., має понад 130 технічних комітетів і портфель з понад 12 тисяч документів; стандарти розробляють за активної участі фахівців, переважно через електронне голосування, а засідання комітетів відбуваються раз на два роки. Співпраця ASTM з поліграфологами почалася 1998 р., коли було ініційовано створення комітету E52 із судової психофізіології. На час публікації він об'єднував близько 80 членів – приватних поліграфологів, поліграфологів правоохоронних органів і представників урядів різних країн – і мав 15 опублікованих стандартів у межах 7 технічних підкомітетів. Перелік охоплює стандарти щодо проведення наукових досліджень (E1954), мінімальної базової освіти й підготовки (E2000, з позначкою про відкликання 2014 р.), контролю якості досліджень (E2031), термінології судової психофізіології (E2035), стандартів практики (E2062), калібрування й перевірки працездатності приладів (E2063), мінімальної безперервної освіти (E2064), етичних вимог (E2065), клінічних досліджень і підготовки фахівців, які тестують сексуальних злочинців (E2080, E2162, E2163), інтерпретації даних (E2229), парного тестування (E2324), скринінгових досліджень (E2386) та апаратури, датчиків і програмного забезпечення (E2439). Окремо названо проєкти комітету: WK5775 щодо вимірювальних приладів, датчиків і операційного програмного забезпечення, WK5078 щодо групового контролю за проведенням дослідження та WK5709 щодо аудіо- й відеозапису досліджень на поліграфі. До сторінки додано англомовний лист комітету E52 з описом створених стандартів. Для українських поліграфологів і судових експертів перелік слугує орієнтиром у міжнародній нормативній базі професії. Водночас, за даними сайту ASTM, частину цих документів згодом відкликано (зокрема E2065-11 у 2020 р., E1954 у 2026 р.), тож

перед посиланням на них у висновку потрібно перевіряти їхній чинний статус.

Ключові слова: ASTM International, комітет E52, стандарти ASTM, психофізіологічна детекція неправди, поліграф, судова психофізіологія, контроль якості досліджень, калібрування поліграфа, етичні вимоги, підготовка поліграфологів.

Complete List of ASTM International Standards on Lie Detection (Psychophysiological Examinations Using a Polygraph)

Abstract. This reference material, compiled from ASTM International sources, presents the complete list, as of 2016, of standards on psychophysiological detection of deception using a polygraph. ASTM International is described as an American international standards development organisation founded in 1898, with more than 130 technical committees and over 12,000 documents; standards are developed with active participation of technical experts, mainly through electronic balloting, and committees meet every two years. Cooperation with polygraph examiners began in 1998, when Committee E52 on forensic psychophysiology was initiated. At the time of publication it had about 80 members, including private and law enforcement examiners and government representatives, and 15 published standards within 7 technical subcommittees. The list covers research conduct (E1954), minimum basic education and training (E2000, marked as withdrawn in 2014), quality control (E2031), terminology (E2035), standards of practice (E2062), calibration and functionality checks (E2063), minimum continuing education (E2064), ethical requirements (E2065), clinical examinations, continuing education and training of examiners testing sex offenders (E2080, E2162, E2163), data interpretation (E2229), paired testing (E2324), screening examinations (E2386) and instrumentation, sensors and operating software (E2439). Work items under development are also named: WK5775 on instruments, sensors and software, WK5078 on group oversight of examinations and WK5709 on audio and video recording of polygraph examinations. A letter from Committee E52 describing the standards is attached in English. For Ukrainian practition-

ers the list is a guide to the international normative framework of the profession, but according to the ASTM website several documents have since been withdrawn, including E2065-11 in 2020 and E1954 in 2026, so their current status should be checked before citing them.

Keywords: ASTM International, Committee E52, ASTM standards, psychophysiological detection of deception, polygraph, forensic psychophysiology, quality control, polygraph calibration, ethical requirements, polygraph examiner training.

Першоджерело: ASTM International. Committee E52 on Forensic Psychophysiology.[2] Реферат оприлюднено в журналі 21.11.2016.

REFERENCES

1. Povnyi perelik mizhnarodnykh standartiv ASTM u sferi detektsii nepravdy (psykhofiziolohichnykh doslidzhen z vykorystanniam polihrafa) [Complete List of ASTM International Standards on Lie Detection (Psychophysiological Examinations Using a Polygraph)] : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2016. № 3 (16). URL: https://expertize-journal.org.ua/detektor-lzhi-poligraf/664-polnyj-spisok-mezhdunarodnykh-standartov-v-oblasti-detektsii-lzhi-psikhofiziologicheskikh-issledovanij-s-ispolzovaniem-poligrafa (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

2. ASTM International. Committee E52 on Forensic Psychophysiology. URL: http://www.astm.org/COMMITTEE/E52 (data zvernennia: 04.11.2026).

Розділ 2. Новини журналу

10.07.2014

Номери журналу «Вопросы психологии» за 1980–1999 роки (мова оригіналу — російська)[1]

Редакція знайомить читачів з електронним архівом журналу «Вопросы психологии», заснованого 1955 р. Академією педагогічних наук РРФСР: повні тексти публікацій 1980–1999 рр. розміщено на сайті журналу із загальною тематичною рубрикацією. Шукати матеріали можна за роком і номером випуску, змістом, прізвищами авторів і тематикою. За описом, журнал висвітлює досягнення психологічної науки, зокрема в галузі судово-психологічної експертизи, обговорює теоретичні й практичні проблеми та психологічні методи розв'язання прикладних завдань. Архів придатний для історико-наукових пошуків.

REFERENCES

1. Nomery zhurnalu "Voprosy psykholohyy" za 1980–1999 roky (mova oryhinalu — rosiiska). Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. 2014. 10 lyp. URL: https://expertize-journal.org.ua/psihologicheskaya-ekspertiza/522-nomera-zhurnala-voprosy-psikhologii-za-gody-1980-1997 (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

Читачі також шукають

- Реєстр методик проведення судових експертиз[1]
- Заява з показаннями свідка, засвідчена нотаріально: позиція Верховного Суду[2]
- 28 типових зразків заяв і клопотань до суду[3]
- Висновок експерта як доказ: правові позиції Верховного Суду[4]
- База правових позицій Верховного Суду[5]

СТАНЬТЕ АВТОРОМ ЖУРНАЛУ

Судова експертиза потребує дослідників, які не бояться складних запитань. Якщо ви науковець, судовий експерт, адвокат, психолог чи здобувач наукового ступеня, надсилайте свої статті до редакції: журнал публікує дослідження з юридичної психології, судово-психологічної експертизи, застосування поліграфа та спеціальних знань у юридичній практиці. Публікація безкоштовна, статтям редакція присвоює DOI, а читають їх ті, хто щодня працює в судах. Приєднуйтеся до спільноти судових експертів і дослідників: вимоги до статей і тез наведено далі.

QR-код відкриває цей номер на сайті; архів усіх номерів[6].

ПОТРІБЕН СУДОВИЙ ЕКСПЕРТ?

Якщо у справі, яку розглядає суд, виникли питання, що потребують спеціальних знань у галузі психології, зокрема щодо моральних страждань, психологічного стану учасника процесу, інтересів дитини чи психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа, зверніться до редакції. Допоможемо визначитися з видом експертизи, сформулювати питання експертові й знайти фахівця з належною кваліфікацією.

Запит — через форму «Консультація» на сайті журналу[7] або за телефоном +38 (093) 476-72-60.

REFERENCES

1. Reiestr metodyk provedennia sudovykh ekspertyz [Register of Methodologies for Conducting Forensic Examinations]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. URL: https://expertize-journal.org.ua/reestr-metodik-sud-expertiz (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

2. Zaiava z pokazanniamy svidka, zasvidchena notarialno: pozytsiia Verkhovnoho Sudu [A Witness Statement Certified by a Notary: The Position of the Supreme Court]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. URL: https://expertize-journal.org.ua/normativnie-documenti/5752-zayava-z-pokazannyami-svidka-pidpis-yakogo-zasvidchuetsya-notarialno-v-gpk-nadannya-pokazan-svidkiv-shlyakhom-posvidchennya-notariusom-ne-spriyae-vsebichnomu-zabezpechennyu-prava-uchasnikiv-spravi-staviti-pitannya-v-tsivilnomu-protsesi-pozitsiya-verkhovnogo-sudu (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

3. 28 typovykh zrazkiv zaiav i klopotan do sudu [28 Model Templates of Applications and Motions to the Court]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. URL: https://expertize-journal.org.ua/normativnie-documenti/1076-zbirnik-zrazkiv-klopotan-pro-vidkladennya-rozglyadu-spravi-u-zv-

yazku-iz-vprovadzhennyam-karantinu-stanom-na-20-bereznya-2020-ta-ti-povi-zrazki-zayav-yaki-podayutsya-do-sudu (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

4. Vysnovok eksperta yak dokaz: pravovi pozytsii Verkhovnoho Sudu [Expert Opinion as Evidence: Legal Positions of the Supreme Court]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. URL: https://expertize-journal.org.ua/normativnie-documenti/5121-pozitsiya-vs-visnovok-eksperta-ne-e-nalezhnim-ta-dopustimim-dokazom-yakshcho-u-nomu-ne-zaznacheno-shcho-ekspert-obiznanij-pro-kriminalnu-vidpovidalnist-za-zavidomo-nepravdivij-visovok-i-shcho-takij-visnovok-pidgotovleno-dlya-podannya-do-sudu (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

5. Baza pravovykh pozytsii Verkhovnoho Sudu [Database of Legal Positions of the Supreme Court]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. URL: https://expertize-journal.org.ua/baza-pravovykh-pozytsii-verkhovnoho-sudu (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

6. Arkhiv nomeriv zhurnalu. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. URL: https://expertize-journal.org.ua/nomera (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

7. Konsultatsiia: zapyt na provedennia sudovoi psykholohichnoi ekspertyzy, doslidzhennia [Consultation: Request for a Forensic Psychological Examination or Study]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. URL: https://expertize-journal.org.ua/konsultacia (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

Вимоги до статей і тез авторів

ЗАГАЛЬНІ УМОВИ

1. Редакція розміщує статті й тези авторів у мережі Інтернет на офіційному сайті видання. Статті й тези в журналі публікуються безкоштовно.
2. Приймаються статті (до 15 аркушів) і наукові тези доповідей (до 5 аркушів) з тематики журналу, що не публікувалися й не подавалися до друку раніше. Надсилаючи текст, автор, якщо інше не передбачено угодою з редакцією, передає журналу право на виняткову публікацію роботи на безстроковий термін і зберігає право використовувати її текст у подальших працях з посиланням на першу публікацію в журналі.
3. Автор відповідає за зміст роботи, достовірність фактичних даних, цитат, власних імен і географічних назв, а також за відсутність у матеріалі даних, що не підлягають відкритій публікації.
4. Редакція може здійснювати наукове й літературне редагування, за потреби — рецензування, і має право відхилити матеріал, що не відповідає вимогам або тематиці видання, містить плагіат чи поданий із порушенням строку. Виявлений плагіат є безумовною підставою для відхилення.
5. Протягом тижня після отримання статті (тез) редакція повідомляє автора електронною поштою про прийняття матеріалу до публікації.

ОФОРМЛЕННЯ ПУБЛІКАЦІЇ

1. Індекс УДК[1]; відомості про авторів: прізвище, ім’я та по батькові, науковий ступінь, вчене звання, місце роботи, країна (для іноземних авторів). Прізвище та ім’я латиницею подають за офіційними правилами транслітерації[2].
2. Назва публікації стисло відображає її зміст; анотацію подають після назви мовою публікації та українською мовою.
3. Файл Microsoft Word: шрифт Times New Roman, кегль 14, інтервал 1,5, абзацний відступ

1,25 см, береги — 2 см. Рядки: УДК; ім'я та прізвище автора (праворуч, напівжирним); установа, науковий ступінь, вчене звання, посада; назва великими літерами (посередині); анотації; текст.

4. Посилання в тексті — у квадратних дужках із номером джерела і сторінкою, напр. [1, с. 25]; список використаних джерел — наприкінці тексту за ДСТУ 8302:2015. Інтернет-посилання супроводжуються повними адресами URL.
5. Ілюстрації, графіки й таблиці розміщують безпосередньо в тексті там, де вони потрібні за змістом.
6. Структура статті: постановка проблеми та її актуальність; зв'язок із науковими й практичними завданнями; аналіз останніх досліджень; невиріщені частини проблеми; мета; виклад основного матеріалу; висновки й перспективи. Структура тез: актуальність, мета, матеріали й методи, результати, висновки, список літератури.

ПОРЯДОК ПОДАННЯ

Статтю (тези) надсилають з дотриманням термінів виходу номерів[3] на електронну пошту заступника головного редактора за напрямом: психологічні науки — д-р психол. наук, професор Євдокимова Н. О. (yevdokymova@ukr.net); юридичні науки — д-р юрид. наук, професор Кириченко О. А. (alankir23@ukr.net), або головному редактору канд. психол. наук, доценту, ветерану війни — учаснику бойових дій, суб'єкту ветеранського підприємництва Назарову О. А. (nazarovua@ukr.net). Назва файлу: «прізвище_стаття» або «прізвище_тези», напр. Шевченко_стаття. Студенти (курсанти, слухачі) додають скан рецензії наукового керівника. Отримання матеріалів редакція підтверджує.

Authors from abroad prepare the paper according to the publication requirements of their country, add a short abstract in Ukrainian and send a Microsoft Word file to nazarovua@ukr.net named "surname_article" or "surname_theses".

Персональні дані авторів використовуються лише для внутрішніх завдань видання й не передаються стороннім особам; надсилання матеріалів означає згоду автора

на їх обробку відповідно до Закону України «Про захист персональних даних». Повний текст вимог — на сайті журналу[4].

REFERENCES

1. Universalna desiatkova klasyfikatsiia (UDK) : onlain-dovidnyk. Teacode. URL: https://teacode.com/online/udc (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

2. Pro vporiadkuvannia transliteratsii ukrainskoho alfavitu latynytseiu : postanova Kab. Ministriv Ukrainy vid 27.01.2010 № 55. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-2010-%D0%BF (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

3. Terminy vykhodu nomeriv. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. URL: https://expertize-journal.org.ua/termini-vikhodu (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

4. Vymohy do oformlennia statei i tez [Requirements for Articles and Abstracts]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi : vebsait. URL: https://expertize-journal.org.ua/vimogi-do-oformlennya (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

Відомості про журнал

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

Назва: реферативно-науковий журнал «Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці» (*Forensic Psychological Examination. Application of Polygraph and Special Knowledge in Legal Practice*). Електронне (online) видання.

Ідентифікатори: ISSN 2521-1463 (Online); штриховий код EAN-13 для періодичних видань 9772521146000; державний український ідентифікатор медіа R40-05509; префікс DOI 10.53672 (Crossref), DOI журналу 10.53672/ej.

Засновник і видавець: кандидат психологічних наук, доцент, ветеран війни — учасник бойових дій, суб'єкт ветеранського підприємництва Назаров Олег Анатолійович. Внесений Державним комітетом телебачення і радіомовлення України до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції (свідоцтво серія ДК № 8355 від 09.06.2025; види діяльності: видавнича діяльність, розповсюдження видавничої продукції). Статус суб'єкта ветеранського підприємництва підтверджено витягом з Єдиного державного реєстру ветеранів війни від 31.10.2026 № 31102026-00003569 (Міністерство у справах ветеранів України)[3].

Видається за сприяння ТОВ «Київський міжнародний судово-експертний інститут психологічної експертизи і досліджень на поліграфі» (ТОВ «Інститут психологічної експертизи і поліграфа»); міжнародний ідентифікатор наукової організації ROR 02xc7et08[2].

Галузь: юридичні, психологічні науки. **Періодичність:** 1 раз на два місяці. **Мови видання:** українська, англійська.

Увага! Електронне видання не внесено до затвердженого Міністерством освіти і науки України переліку наукових фахових видань України.

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ

Видання пройшло державну реєстрацію як онлайн-медіа та включене до Реєстру суб'єктів у сфері медіа відповідно до Закону України «Про медіа» (ідентифікатор медіа R40-05509). Види електронних видань, їхні вихідні відомості та правила їх розміщення визначає ДСТУ 7157:2010 «Інформація та документація. Електронні видання. Основні види та вихідні відомості»; на електронні видання поширюються також ДСТУ 3017:2015 «Інформація та документація. Видання. Основні види. Терміни та визначення понять» і ДСТУ 4861:2007 «Інформація та документація. Видання. Вихідні відомості».

МЕТА, ГАЛУЗЬ І ПРОБЛЕМАТИКА

Журнал спрямований на втілення в Україні європейських практик наукової самоорганізації, згуртування вітчизняної професійної спільноти науковців, психологів, поліграфологів, правознавців і судових експертів навколо обговорення актуальних теоретико-прикладних проблем спеціальних знань, які застосовуються в юридичній діяльності, зокрема тих, що перебувають у стадії наукової розробки.

Видання присвячене питанням теорії і практики судово-психологічної експертизи, застосування поліграфа та інших спеціальних знань у юридичній діяльності, сучасному судочинстві, навчанні, тренінгу, формуванню професійно важливих якостей представників юридичних професій (експертів, слідчих, суддів, прокурорів, адвокатів, юристів). До журналу приймаються статті проблемного характеру з цивільного, адміністративного, кримінального, кримінального процесуального та інших галузей права, а також із судової психології та інших напрямів психологічної науки, пов'язаних із судово-психологічною експертизою, використанням поліграфа і спеціальних знань у юридичній практиці. Редакція запрошує до співпраці докторів і кандидатів наук, молодих учених, а також усіх, хто займається науково-практичною діяльністю з цієї проблематики.

The journal is devoted to topical issues of the theory and practice of forensic psychological examination,

the use of the polygraph and other special knowledge in legal activities, modern legal proceedings, education and training of representatives of legal professions (experts, investigators, judges, prosecutors, attorneys, lawyers).

СТРУКТУРА ВИДАННЯ (ЗА ПОЛОЖЕННЯМ ПРО ЖУРНАЛ)

- Реферати, анотації та бібліографічні описи щодо застосування спеціальних знань: новини науки та прикладної діяльності; міжнародний досвід і співробітництво.
- Наукові публікації (статті): теорія та історія застосування спеціальних знань; судово-психологічна експертиза: методичні підходи до вирішення завдань; проблемні аспекти застосування поліграфа; правове та науково-прикладне забезпечення професійної діяльності; точка зору фахівця; юридична практика; інновації наукової школи юриспруденції професора Аланкіра; сторінка вченого.

ПОЛІТИКА ВІДКРИТОГО ДОСТУПУ

Видання практикує політику негайного відкритого доступу до опублікованого змісту, підтримуючи принципи вільного поширення наукової інформації та глобального обміну знаннями задля загального суспільного прогресу.

This publication practices a policy of immediate open access to published content, upholding the principles of the free flow of scientific information and the global exchange of knowledge.

ІСТОРІЯ ВИДАННЯ

Журнал створено у травні 2016 р. кандидатом психологічних наук, доцентом, експертом-поліграфологом, правознавцем О. А. Назаровим з метою популяризації можливостей судово-психологічної експертизи, застосування поліграфа як ефективних інструментів сучасної психологічної науки у вирішенні найвідповідальніших правових проблем і ситуацій, а також використання інших напрямів спеціальних знань у юридичній практиці (економічних, товарознавчих, медичних, військових, криміналістичних тощо). Редакційну колегію сформовано у квітні 2017 р. під час ISSN-реєстрації видання в міжнародній базі періодичних видань.

БАЗИ ДАНИХ, РЕЄСТРИ ТА БІБЛІОТЕКИ

Журнал включено до інтернет-баз даних наукових видань, державних реєстрів медіа та бібліотек:

- Реєстр суб'єктів у сфері медіа (Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення), ідентифікатор медіа R40-05509[4]
- Google Scholar (Google Академія)[5]
- ISSN International Centre — ISSN Portal, запис 2521-1463[6]
- Crossref — член-реєстрант DOI, префікс 10.53672[7]
- Реєстр наукових видань України (УкрІНТЕІ)[8]
- Polska Bibliografia Naukowa (PBN)[9]

КОНТАКТНА ІНФОРМАЦІЯ

Поштова адреса: 01001, м. Київ-1, вул. Хрещатик, 22, абонентська скринька В-62.
Mailing address: Khreshchatyk Str. 22, P.O. Box V-62, Kyiv-1, 01001, Ukraine.

Засновник — видавець (з усіх питань діяльності журналу): канд. психол. наук, доцент, ветеран війни — учасник бойових дій, суб'єкт ветеранського підприємництва Назаров Олег Анатолійович; тел. +38 (093) 476-72-60; e-mail: nazarovua@ukr.net.

Заступники головного редактора: д-р психол. наук, професор Євдокимова Наталя Олексіївна, тел. +38 (050) 493-72-81, e-mail: yevdokymova@ukr.net; д-р юрид. наук, професор Кириченко Олександр Анатолійович, тел. +38 (068) 760-60-26, e-mail: alankir23@ukr.net.

Сайт: expertize-journal.org.ua[10]; e-mail редакції: info@expertize-journal.org.ua.

Електронна сторінка цього номера[1]. Джерело відомостей: сторінка «Про реферативно-наукове видання» на сайті журналу[3].

REFERENCES

1. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi [Forensic Psychological Examination. Application of Polygraph and Special Knowledge in Legal Practice]. 2016. № 3 (16). DOI: https://doi.org/10.53672/ej.3.2016. URL: https://expert-

ize-journal.org.ua/nomera/708-2016-3-16 (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

2. Kyivskyi mizhnarodnyi sudovo-ekspertnyi instytut psykholohichnoi ekspertyzy i doslidzhen na polihrafi [Kyiv International Forensic Institute of Psychological Examination and Polygraph Research] : zapys u reiestri naukovykh orhanizatsii Research Organization Registry (ROR). URL: https://ror.org/02xc7et08 (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

3. Vytiah z Yedynoho derzhavnoho reiestru veteraniv viiny vid 31.10.2026 № 31102026-00003569 [Extract from the Unified State Register of War Veterans of 31.10.2026 No. 31102026-00003569] : vidomosti pro subiekta veteranskoho pidpryiemnytstva (Nazarov Oleh Anatoliiovych) / Ministerstvo u spravakh veteraniv Ukrainy. Opryliudneno na storintsi "Pro naukovo-referatyvne vydannia" saitu zhurnalu. URL: https://expertize-journal.org.ua/o-nauchnom-izdanii (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

4. Vytiah z Reiestru subiektiv u sferi media shchodo online media "Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi" (identyfikator media R40-05509). Natsionalna rada Ukrainy z pytan telebachennia i radiomovlennia. URL: https://drive.google.com/file/d/1YG1vbKwA5qQ2HXbKIKXVNeZs4tcUPtaw/view (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

5. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi [Forensic Psychological Examination. Application of Polygraph and Special Knowledge in Legal Practice] : profil u Google Akademii (Google Scholar). URL: https://scholar.google.com/citations?user=EaNiTNMAAAAJ (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

6. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi [Forensic Psychological Examination. Application of Polygraph and Special Knowledge in Legal Practice] : zapys ISSN 2521-1463. ISSN Portal. ISSN International Centre. URL: https://portal.issn.org/resource/ISSN/2521-1463 (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

7. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi [Forensic Psychological Examination. Application of Polygraph and Special Knowledge in Legal Practice] : zapys zhurnalu v Crossref (prefiks DOI 10.53672). DOI: https://doi.org/10.53672/ej. [in Ukrainian].

8. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi [Forensic Psychological Examination. Application of Polygraph and Special Knowledge in Legal Practice] : zapys u Reiestri naukovykh vydan Ukrainy. UkrINTEI. URL: http://nfv.ukrintei.ua/view/614090f159cc1d06af650872 (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

9. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi [Forensic Psychological Examination. Application of Polygraph and Special Knowledge in Legal Practice] : zapys u Polska Bibliografia Naukowa (PBN). URL: https://pbn.nauka.gov.pl/core/#/journal/view/648237294097070b7dded6b3/9b3b60a2-d524-45ec-8e49-95ff3cacdb78 (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

10. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi [Forensic Psychological Examination. Application of Polygraph and Special Knowledge in Legal Practice] : vebsait. URL: https://expertize-journal.org.ua/ (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].

ЕЛЕКТРОННЕ НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці

Реферативно-науковий online журнал

2016, № 3 (16) (травень – червень 2016 р.)

Засновник, видавець, відповідальний за випуск — Назаров О. А.

Видається за сприяння Київського міжнародного судово-експертного інституту психологічної експертизи і досліджень на поліграфі (ROR 02xc7et08).

Формат А4 (210×297 мм). Гарнітура Source Serif 4. Обсяг 56 с.

Ідентифікатор медіа R40-05509. ISSN 2521-1463 (Online).

Видавник Назаров О. А. Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції серія ДК № 8355 від 09.06.2025.

01001, м. Київ-1, вул. Хрещатик, 22, а/с В-62. Тел. +38 (093) 476-72-60. E-mail: nazarovua@ukr.net

expertize-journal.org.ua